

dediği (Tekvîn, 9/27) nakledilmektedir (DB, III/2, s. 1125). Yâfes'in bazı yorumcularca Nûh'un ikinci çocuğu ve Tevrat'taki ifadeden hareketle (Tekvîn, 9/27) Hâm'in büyüğü olduğu ileri sürülse de genelde kardeşlerin en genci kabul edilmekte ve belki de bu sebeple hep son sırada zikredilmektedir (Tekvîn, 5/32; 6/10; 7/13; I. Tarihler, 1/4). Yahudi rivayetlerine göre ise Yâfes, Nûh'un üç oğlunun en büyüğüdür. Üç kardeş arasında en az derecede bilgelikli donatılan kişidir, bu sebeple adı hep diğerlerinden sonra kaydedilir (EJd., IX, 1285). Tevrat'a göre Yâfes babası Nûh 500 yaşında iken doğmuş (Tekvîn, 5/32), tûfandan önce evlenmiş ve tûfanda karısıyla birlikte gemiye binmiştir (Tekvîn, 7/13). Tûfan sonrası bağ dikip üzüm yetiştiren, şarap imal ederek içen ve sarhoş olup çadırında çıplak kalan Nûh'un üzerini Sâm ile Yâfes birlikte örtmüşlerdir (Tekvîn, 9/23), bundan dolayıdır ki Nûh onun için dua etmiştir (Tekvîn, 9/27). Tevrat'a göre Yâfes'in Gomer, Magog (Me'cûc), Maday, Yavan, Tubal, Meşek ve Tiras adlarında yedi oğlu vardır ve Yâfes'in çocukları "milletlerin adalarında" (Tekvîn, 10/5), yani Anadolu ve Avrupa'nın Akdeniz sahillerinde (DB, III/2, s. 1125), İsrail'in batısında ve kuzeyinde, Ege ve Anadolu coğrafyasında (EJd., IX, 1285) yerleşmişlerdir. Yahudi rivayetlerine göre Nûh yeryüzünü oğulları arasında paylaşmış, Yâfes'in payına kırk ülke, otuz üç ada, yirmi iki dil ve beş yazı çeşidi düşmüştür (Ginzberg, I, 127). İsim benzerliği sebebiyle Yâfes ile Grek mitolojisindeki Japetus (Iapetus) arasında ilgi kurulmuş ve Yâfes'in Titan Japetus olduğu ileri sürülmüştür. Yunan mitolojisine göre Japetus, oğlu Prometheus varisiyle insan soyunun atasıdır (Mattfeld, bk. bibl.; Erhat, s. 163).

Kur'an-ı Kerim'de Nûh tûfanından ve gemidekilerin kurtuluşundan (el-A'râf 7/64; Yûnus 10/73; Hûd 11/40), gemide Nûh ile beraber taşınarak kurtarılanlardan (el-İsrâ 17/3; Meryem 19/58) bahsedilmekle beraber Nûh'un çocuklarının, dolayısıyla Yâfes'in adı geçmemektedir. Müfessirler, "Nûh'un soyunu yeryüzünde kalıcı yaptık" âyetindeki (es-Sâffât 37/77) Nûh'un soyunun Hâm, Sâm, Yâfes ile onların soyundan gelenler olduğunu söylemektedir (Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, XXIII, 67). Tirmizî'de ("Tefsîrü'l-Kur'ân", 37/4) ve Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde (V, 9, 11), "Sâm Araplar'ın, Yâfes Rum'un, Hâm da Habeşliler'in atasıdır" meâlinde bir hadis nakledilmektedir. Tarih, tefsir ve kısas-ı enbiyâ kitaplarında Hz. Nûh'un üç oğlundan Yâfes'in Türkler'in,

Hazarlar'ın, sakâlibe'nin ve Ye'cûc ile Me'cûc'ün atası olduğuna dair bir rivayet yer almaktadır (Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, XXIII, 67; Sa'lebî, s. 61; Muhammed b. Abdullah el-Kisâî, s. 101). İslâmî kaynaklarda Hâm ve Yâfes'in babalarına karşı davranışları ve Hz. Nûh'un Hâm'a beddua etmesi hakkında bir rivayet mevcuttur; Tevrat ve yahudi kaynaklarında ise bu konu farklı şekilde geçmektedir. Tevrat'a göre tûfan sonrası çadırında çıplak kalan Nûh'u gören oğlu Hâm kardeşlerine haber vermiş, Sâm ile Yâfes bir örtü getirerek geri geri yürüyüp babalarının çıplaklığını örtmüşlerdir (Tekvîn, 9/20-23). İslâmî kaynaklarında yer alan rivayetlerde Hz. Nûh'un sarhoşluğundan söz edilmez. Bu kaynaklara göre geminin içinde uyuyamayan Nûh dışarı çıkıp Sâm'in göğsüne yaslanarak uyur. Rüzgâr onun örtüsünü uçurur ve Nûh çıplak kalır. Bunun üzerine Sâm ile Yâfes babalarını örterler, Hâm ise yüksek sesle güler ve babasını uyandırır. Nûh uyanınca şöyle der: "Sâm'ın neslinden peygamberler, Yâfes'in neslinden krallar ve kahramanlar, Hâm'ın neslinden de siyah köleler çıkacaktır" (Muhammed b. Abdullah el-Kisâî, s. 98-99). İslâmî kaynaklara göre Hz. Nûh tûfan sonrası yeryüzünü oğulları arasında paylaşırken Türkler'in atası olan Yâfes'e Doğu ülkelerini ve Rum diyarını vermiştir. Yâfes'in soyundan gelenler kızıl ve kumral tenlidir (a.g.e., s. 98; Taberî, *Tarih*, I, 191, 193); taksimatta onların payına otuz altı veya yetmiş iki dil düşer (İbn Kuteybe, s. 28). Hâm'ın soyundan gelenler Yâfes'in zürriyetiyle evlenirler ve Hâm'ın oğlu Kûş'un neslinden Habeşliler, Hint ve Sind halkı ile Kıptiler meydana gelir (Eİ² [Fr.], XI, 257).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 9, 11; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Uk-kâşe), s. 24-28; Ya'kûbî, *Tarih*, I, 15-16; Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, XXIII, 67; a.m.f., *Tarih* (Ebû'l-Fazl), I, 191, 193; Mes'ûdî, *Mürüccü'z-zeheb* (Abdülhamîd), I, 41; Sa'lebî, *Arâ'isü'l-mecâlis*, Kahire 1954, s. 61; Muhammed b. Abdullah el-Kisâî, *Kıssaşü'l-enbiyâ*? (nşr. I. Eisenberg), Leiden 1922, s. 98-101; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Kıssaşü'l-enbiyâ*? (nşr. Mustafa Abdülvâhid), Kahire 1968, I, 108-110; a.m.f., *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cize 1417/1997, I, 268-270; F. Vigouroux, "Japhet", *DB*, III/2, s. 1125; "Japhet", *NDB*, s. 364; Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul 1984, s. 163; L. Ginzberg, *Les légendes des juifs* (trc. G. Sed-Rajna), Paris 1997, I, 127; Mustafa Âsım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, Ankara 2004, I, 108-109; W. R. Mattfeld, "Noah's son Japhet is the Mythical Greek Titan Japetus", www.israel-a-history-of.com; Ahmed Suphi Furat, "Yâfes", *İA*, XIII, 333; N. M. Sarina, "Japheth", *EJd.*, IX, 1284-1285; B. Heller - [A. Rippin], "Yafith", *EI²* (Fr.), XI, 257.

ÖMER FARUK HARMAN

YÂFİİ (الْيَافِعِيُّ)

Ebû Muhammed Afifüddin Abdullah
b. Es'ad b. Ali b. Süleymân
el-Yâfiî el-Yemenî
(ö. 768/1367)

Kâdiriyye tarikatının
Yâfiyye kolunun kurucusu.

Yemen'de doğdu. Yemenli Himyer kabilesinin Yâfiî koluna mensuptur. İmam Yâfiî olarak tanınır. Babası oğlunun üstün yeteneklerini farkederek tahsil için onu Aden'e gönderdi. Aden'de Bassâl diye meşhur Cemâleddin Muhammed b. Ahmed ez-Züheybî ve Aden Kadısı Şerefeddin Ahmed b. Ali el-Harrâzî'den ders aldı. Bassâl'in şeyhi Ömer İbnü's-Saffâr ile görüştü. 712'de (1313) hacca gitti. Aden'e döndükten sonra dağlarda inzivâyâ çekildiği sırada aynı zamanda bir fakih olan Şeyh Mes'ûd el-Câvî onu kendisine intisap etmeye davet etti. Ardından Şeyh Ali b. Abdullah el-Yemenî et-Tavâşî'nin çevresine dahil oldu. Bu dönemde ilim tahsiliyle riyâzet hayatı arasında tercih konusunda tereddütte kaldı. Ancak okuduğu bir şiir sayesinde ilme yöneldi. 718'de (1318) tekrar Mekke'ye gitti. Şeyh Radiyyüddin et-Taberî'den hadis ve tasavvuf, Mekke Kadısı Necmeddin et-Taberî'den fıkıh ve Kur'an ilimlerini öğrendi. Zeccâcî'nin Arap gramerine dair *el-Cümelü'l-kubrâ*'sını ezberledi. Dinî ilimlerin çeşitli sahalarında derin bilgi sahibi oldu. Daha sonra gönlünde inzivâ arzusu doğdu. Ailesini terk edip on-on iki yıl kadar uzlet hayatı yaşadı. 734'te (1334) Şam'a ve Kudüs'e seyahat etti. Üç ay kadar el-Halîl'de kaldı ve aynı yılın sonlarında Mısır'a geçti. Genellikle Karâfe'de Zünnûn el-Mısırî'nin türbesinde ikamet etti. Birçok sûfi ile görüştü, birçok şeyhten hırka giydi. Mısır'da şöhreti yayılınca Hicaz'a geçti. 738'de (1337) Yemen'e yaptığı ziyaretin ardından Medine'ye döndü, daha sonra Mekke'ye yerleşti. Bundan sonraki hayatı eser yazmak ve hadis okutmakla geçti. "Mekke'nin kutbu" olarak tanınan Yâfiî'nin mânevî rehberliğini talep edenler arasında Ni'metullâhiyye tarikatının piri Ni'metullâh-ı Velf de bulunmaktaydı. 20 Cemâziyelâhîr 768 (21 Şubat 1367) tarihinde Mekke'de vefat etti. Cenaze masrafları elbiseleri satılarak karşılandı ve Muallâ Mezarlığı'nda Fudayl b. İyâz'ın yakınına defnedildi. Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed b. Selâme es-Sülemî, *el-Meslekü'l-erşed fi menâkıbi's-Şeyh 'Abdillâh b. Es'ad* adıyla bir eser kaleme almış-

tır. Yâfîî'nin tarikat silsilesi Radyüüddin et-Taberî ve Necmeddin Abdullah b. Muhammed el-İsfahânî, İzzeddin Ahmed el-Vâsî-tî el-Fârisî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Cemâleddin Yûnus el-Kassâr vasıtasıyla Abdülkâdir-i Geylânî'ye ulaşır. Piri olduğu Yâfîiyye tarikatı Kâdiriyye, Medyeniyye, Ekberiyye, Sühreverdiyye, Rifâiyye ve Şâzeliyye'nin bir terkibi olarak görülür (Harîrîzâde, III, vr. 263^b-265^a). Yâfîiyye günümüzde Yemen'de varlığını sürdürmektedir. Yâfîî'nin müridi olmasına rağmen Ni'metullâh-ı Velî'ye nisbet edilen Ni'metullâhiyye tarikatı Yâfîiyye'nin şubesi sayılmamıştır.

Hadis, fıkıh, tasavvuf, tarih, edebiyat, coğrafya ve astroloji gibi ilimlerle ilgilenen Yâfîî daha çok sûfî kişiliğiyle tanınır. İmam Gazzâlî'nin görüşlerine bağlılığı, Eş'arîliği müdafaası ve İbn Teymiyye'ye muhalefetiyle Sünnî akîdenin gelişmesindeki katkısı dinî ilimler sahasında otoritesinin bir kanıtı sayılabilir. Yâfîî, İbnü'l-Arabî'nin velâyetini ve büyüklüğünü kabul etmek suretiyle tasavvufî düşüncede yeni yorumlara açık olduğunu göstermiştir. Onun tasavvuf anlayışı, zühd ve fakr gibi kavramların ötesinde bir tasavvuf tanımı geliştiren İbnü'l-Arabî sonrası tasavvufun olgunlaşmış bir üründür. Bu anlayışa göre zâhid ve fakir kendi iradesiyle dünyevî hazları terkederken sûfî kendi iradesiyle değil Allah'ın iradesiyle eşyada kâim olur. Sûfî fakirlik sûreti ile zenginlik sûreti arasında bir üstünlük görmez; üstünlüğü hakka uygun şeyde görür. Bu açıdan Yâfîî tasavvufu üst bir makam ve varlık biçimi olarak değerlendirir. Ona göre mârifet ilimleri ancak olağanın ötesine (harku'l-âde) geçilerek elde edilebilir. Velîler de nebîler gibi kendilerine ait bir nitelikte değil Allah'ın bildirmesiyle bilirlir. Mârifet ilimleri kesbî olmayıp vehbîdir. Kerameti mucizeden ayırmaya özen gösteren yaygın anlayışı benimsemeyen Yâfîî'ye göre keramet mucizede olduğu gibi meydan okuma dışında mucizeyle aynı şeydir. Mucize peygamberin peygamberliğinin doğruluğunu gösterdiği gibi keramet de velînin halinin doğruluğunu gösterir. Nübüvvet davasında bulunmamak kaydıyla velînin kerameti câizdir, ancak izharı câiz değildir. Yâfîî şeriatla hakikat ilimleri arasında ihtilâf görmez; şeriatı hakikat ilimleri içinde sayar. Şer'î ilimler hakikat ilimlerinin kesbî olan kısmındadır. Bunlar amel ve azîmetlerdir. Hakikat ilimlerinin bir kısmı bunlara devam etmekle kazanılır. Şeriatla hakikat arasında rubûbiyyet sırlarının müşahedesinde farklar bulunsa da ubûdiyyet ahkâmının icrasında bir ihtilâf yoktur.

Eserleri. 1. *ed-Dürrü'n-nazîm fi havâşşî'l-Kur'âni'l-âzîm ve'l-âyât ve'z-zikri'l-hakîm* (Kahire 1282, 1315, 1322, 1349, 1390; Beyrut 1420/2000). Eserde Kur'an'ın ve Kur'an okumanın, besmele-nin fazileti gibi konulardan sonra sırasıyla bütün sûrelerin havas ve faziletlerine dair bilgi verilmiştir. Kâtib Çelebi, Yâfîî'nin bu eseri İbnü'l-Haşşâb'ın (ö. 567/1172) *ed-Dürrü'n-nazîm fi fezzâ'ili'l-Kur'âni'l-âzîm* adlı kitabından özetlediğini ve her iki müellif de eserlerini Ebû Bekir el-Gassânî'nin *Berku'l-lâmî*' ile Gazzâlî'ye nisbet edilen *Havâşşü'l-Kur'an*'ı bir araya getirerek yazdıklarını söyler. Eser Hâmi Erin tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir (*Kur'an-ı Kerîm'in Havas ve Esrârı*, İstanbul, ts.). 2. *Ravzû'r-reyâhîn fi hikâyâti's-sâlihîn* (Kahire 1286, 1301, 1302, 1307, 1970; Beyrut 1421/2000). Bir adı da *Nüzhetü'l-uyûni'n-nevâzîr ve tuhfetü'l-kulûbi'l-havâtîr fi hikâyâti's-sâlihîn ve'l-evliyâ'i'l-ekâbir* olan eser Nasr el-Hürînî tarafından *Muhtasarı min kitâbi Ravzî'r-reyâhîn fi menâkıbi's-sâlihîn* adıyla özetlenmiştir (Kahire 1281, 1310, 1315, 1321). Eseri Gelibolulu Mustafa Muslihüddin Sürûrî (Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 850) ve Müezzinzâde Ahmed Çelebi (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4534) Türkçe'ye çevirmiş, *Evlîyalardan Dinî Hikayeler* ismiyle yayımlanmıştır (İstanbul 2008). Ayrıca İtalyanca'ya da çevrilmiştir (Roma 1965). Kitabın sonunda Yâfîî'nin müstakil eserleri arasında sayılan "Mehicetü'l-eşcân fi zikri'l-ahbâb ve'l-evtân" adlı kasidesi yer almaktadır. 3. *Neşrû'l-meâsini'l-gâliye fi fazli meşâyihî's-sûfiyye aşhâbi'l-makâmâti'l-âliye* (*Kifâyetü'l-mu'tekîd ve nikâyetü'l-muntekîd*). Kitabın ilk bölümleri kerameti inkâr edenlere bir cevap teşkil eder. Eserde Ehl-i sünnet ulemâsının kerametini vukuu ve cevazına dair görüşleri yer alır. Eser Muhammed Zehrâ el-Garrâvî (Kahire 1324), İbrâhim Atve İvaz (Yûsuf en-Nebhânî'nin *Câmî'u kerâmâti'l-evliyâ'*in hâmişinde, I-II, Kahire 1329; Beyrut 1960; Kahire 1961) ve Abdünnâsir Sa'dî Ahmed Abdullah (I-II, Kahire 1424/2004) tarafından yayımlanmıştır. 4. *el-İrşâd ve't-tatrîz fi fazli zikrillâh ve tilâveti kitâbihi'l-âzîz* (*ve fazli'l-evliyâ'i ve'n-nâsîkin ve'l-fukarâ'i ve'l-mesâkin*; nşr. Muhammed b. Halîl, Kahire 1378; nşr. Muhammed Edîb el-Câdir, Beyrut 1424/2003). Günün belli saatlerinde yapılan tesbih ve zikrin, salaavatın ve duanın faziletini; İmam Gazzâlî, Ebû İshak eş-Şirâzî, İmam Nevevî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî gibi âlimlerin ilimde üs-

tünlükleriyle sâlihlerin methini ihtiva eder. Kaynaklarda Yâfîî'nin müstakil eserleriy-miş gibi kaydedilen bazı kasideleri de bu eserde yer almaktadır. 5. *Merhemü'l-ileli'l-mu'âde fi def'i's-şubhe ve'r-red 'ale'l-Mu'tezile* (nşr. E. Denison Ross, Kalküta 1910-1911; nşr. Mahmûd Muhammed Mahmûd Hasan Nessâr, *Merhemü'l-ileli'l-mu'âde fi'r-reddi 'alâ e'immeti'l-Mu'tezile* adıyla, Beyrut 1412/1992). Yâfîî eseri, hocalarından Necmeddin Abdurrahman b. Yûsuf el-İsfahânî'nin isteği üzerine kaleme aldığını söyler. Müellif Mu'tezile'ye karşı Ehl-i sünnet akaidini genelde Gazzâlî'nin görüşleriyle savunur; yer yer kendi görüşlerini de ifade eder. Eserde Gazzâlî hakkındaki bir kasidesi de bulunmaktadır. 6. *Mir'âtü'l-cenân ve 'ibretü'l-yakzân fi mârifeti havâdîşî'z-zamân* (I-IV, Haydarâbâd 1337/1918-1919; Kahire 1386/1967; Beyrut 1390/1970; nşr. Abdullah el-Cübûrî, Beyrut 1405/1984). *Târîhu'l-Yâfîî* olarak da bilinir. İbnü'l-Ehdel eseri *Gırbâlû'z-zamân* adıyla ihtisar etmiştir (Köprülü Ktp., nr. 1144). Hicretin birinci yılından başlayıp 750 yılına kadar (622-1349) gelen eserde Hz. Peygamber'in siyerinden başlayarak as-hap, tâbiîn ve ümmetin ileri gelenlerinin biyografileriyle Yemen'e dair bilgiler verilir. Müellif anlatımda eleştirci bir yöntem kullanmış, haberlerle ilgili şüpheleri ortaya koyduktan sonra kendi kanaatini açıklamış ve İbnü'l-Esîr, Zehebî, İbn Hallikân'ın eserlerinden faydalandığını belirtmiştir. Yâfîî'nin eserleri arasında zikredilen, Yemen'deki meşâyihî anlattığı "Bâhiyetü'l-mahyâ fi medhi şüyûhi'l-Yemeni'l-asfiyâ" adlı kasidesi de *Mir'âtü'l-cenân*'da yer almaktadır (IV, 339). 7. *Zikrû mezâhibi'l-fırâkı'sneteyn ve seb'îne'l-muhâlefeti li's-sünneti ve'l-mübtedi'in*. Aynı konuyla ilgili farklı müelliflere ait beş risâle ile birlikte yayımlanmıştır (nşr. Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Beyrut 1425/2004). Müellif ümmetin yetmiş üç fırkaya ayrılacağına dair hadisi esas alarak Hâricîler, Şîa, Mu'tezile ve Mürcie gibi bid'atçı fırkaların Ehl-i sünnet'e muhalif görüşlerini açıklamıştır. 8. *Hulâsatü'l-mefâhîr fi menâkıbi's-Şeyh 'Abdilkâdir* (nşr. Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Sri Lanka 1427/2006). Eserin yazma nüshaları *Etrâfû 'acâ'ibi'l-âyât ve'l-berâhîn*, *Hulâsatü'l-mefâhîr fi ahbâri's-Şeyh 'Abdilkâdir*, *Esne'l-mefâhîr fi menâkıbi's-Şeyh 'Abdilkâdir* gibi isimlerle çeşitli kütüphanelerde mevcuttur (Mektebetü'l-evkâfi'l-âmmе, nr. 9703/1, 10133/2, 18016; TSMK, III. Ahmed, nr. 1434; Mektebetü'l-bihâr [Kalküta], nr. 275). Kitap, müellifin Kâdiriyye'nin Yâfîiyye şubesinin ku-

rucusu olduğuna dair bir belge niteliğindedir kabul edilmiştir. 9. *et-Terğîb ve't-terhîb. Faşlü mine'l-eḥâdişi's-şahiḥi'l-mütemmîme li-ebvâbi't-terğîb ve't-terhîb* adlı eserle birlikte neşredilmiştir (nşr. Ebû Abdurrahman el-Mısrî el-Eserî, Tanta 1414/1994). 10. *ed-Du'â' âdâbühü ve esbâbühü*. Aynı muhtevada farklı müelliflere ait üç risâle ile birlikte yayımlanmıştır (nşr. Saîd Abdülhamîd Muhammed es-Sa'dînî, Beyrut 1415/1995).

Yâfiî'nin bunların dışında *Neşrül-meḥâsini'l-Yemâniyye fî ḥaşâ'işî'l-Yemen ve nisebi'l-Kaḥtâniyye, Kaşîde fi'l-eş-hürî'r-Rûmiyye (Ürcüze fî ma'rifeti şuhürî'r-Rûm), el-Vesiletü ilallâhi bi-es-mâ'ihî'l-hüsne'l-celîle (Divânü şîr), Hizbû (evrâdü)'l-bir, Menâkıbü'l-İmâmi's-Şâfi'î (Mir'âtü'l-cenân'daki Menâkıbü's-Şâfi'î bölümü), Eşrefü'l-mefâḥiri'l-'aliyye fî menâkıbi'l-e'immeti'l-Eş'ariyye (İbn Asâkir'in *Tebyinü kezîbi'l-müfterî* adlı kitabının özeti), Kaşîdetü'r-râ'iyye, er-Risâletü'l-Mekkiyye fî tariḳi's-sâdâti's-şûfiyye, Cevâb 'an su'âl eṭ-ṭavâf ve'l-'umre eyyühümâ efḍal, el-Envârü'l-lâ'iḥa min esrâri'l-Fâtiḥa, Risâle müştemile 'alâ nebze min aḳvali'l-meşâyih ve âdâbihim, Ed'iyetü's-şabâḥ ve'l-mesâ', Nûrû'l-yakîn ve işârâtü ehlî't-temkîn* adlı kitap ve risâleleri de bulunmaktadır. Müellifin kaynaklarda adı geçen *Neşrû'r-reyḥân fî fazli'l-müteḥâbbîn fi'l-lâhi mine'l-iḥvân (Mir'âtü'l-cenân, IV, 328), Bülbulü'l-eṭrâb ve ḥalâvetü'l-ḥilâb fî zikri'l-firâḳ ve'l-medḥi li'l-evliyâ'i'l-aḥbâb (a.g.e., IV, 339), Ravzû'l-beşâ'ir ve riyâzû'l-ebşâr fî me'âlimi'l-aḳṭâr ve'l-enhârî'l-kibâr, Eṭrâfû't-tevâriḥ, Neşrû'r-ravzi'l-'iṭr fî ḥayâti seyyidînâ Ebi'l-'Abbâs el-Hızzr* gibi eserleri günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, IV, 308-366; Sübkî, *Ṭabakât*, VI, 103; İsnevî, *Ṭabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 579-583; İbn Râfi', *el-Vefeyât* (nşr. Sâlih Mehdî Abbas – Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1402/1982, II, 313-315; Fâsî, *el-'İkdü's-semîn*, V, 104-115; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, II, 247-249; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, Kahire 1929, XI, 93-94; Ahmed b. Ahmed ez-Zebîdî, *Ṭabakâtü'l-ḥavâş*, Beyrut 1406/1986, s. 172-176; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'âde*, I, 217; *Keşfü'z-zunûn*, I, 736; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaûd), VIII, 362-363; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli'*, I, 378; Harîrizâde, *Tibyân*, III, vr. 263^b-265^a; Hânsârî, *Ravzâtü'l-cenânât* (nşr. Esedullah İsmâiliyyân), Kum 1392, V, 142-145; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1952-1953; Brockelmann, *GAL*, II, 227-228; *Hediyyetü'l-'arîfin*, I, 465-466; Zirikî, *el-A'lâm*, IV, 198; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, I, 305; Abdülcebbar Abdurrahman, *Zehâ'irü't-türâşi'l-'Arabiyyi'l-İslâmî*, [baskı yeri yok] 1403/1983, II, 909-910; Abdül-

vehhâb es-Sâbüni, *'Uyûnü'l-mü'ellefât* (nşr. Mahmûd Fâhürî), Halep 1413/1992, I, 91; Şâkir Mustafa, *et-Târîḥu'l-'Arabî ve'l-mü'erriḥûn*, Beyrut 1993, IV, 245; M. Habîb el-Hile, *et-Târîḥ ve'l-mü'erriḥûn bi-Mekke*, Mekke 1994, s. 66-70; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, V, 350-352; E. S. Ohlonder, "Abd Allâh Asad al-Yâfi'î's Defense of Saintly Marvels", *Tales of God's Friends: Islamic Hagiography in Translation* (ed. J. Renard), Berkeley 2009, s. 47-62; F. Krenkow, "Yâfiî", *IA*, XIII, 333-335; E. Geoffroy, "al-Yâfiî", *EP²* (İng.), XI, 236; Nihat Azamat, "Kâdiriyye", *DİA*, XXIV, 131-135; Mahmut Erol Kılıç, "Ni'metullah-ı Velî", a.e., XXXIII, 133-135.

DERYA BAŞ

YÂFİİYYE

(اليافعية)

Kâdiriyye tarikatının Abdullah

b. Es'ad el-Yâfiî'ye
(ö. 768/1367)

nisbet edilen bir kolu
(bk. YÂFİİ).

YAĞISIYAN

(ö. 491/1098)

Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın
önde gelen kumandanlarından.

İslâm kaynaklarında Yağisiyân, Yağisiyân, Batı kaynaklarında Ağısyan, Ağusian, Ansian şeklinde geçer. Yağisiyân b. Muhammed b. Alp ilk defa Sultan Melikşah devrinde temayüz etmiştir. Anadolu fâtihi I. Süleyman Şah'ın Antakya'yı fethinden (477/1084) sonra Halep hâkimiyeti için Suriye Selçuklu Meliki Tutuş ile yaptığı savaşta hayatını kaybetmesi üzerine Melikşah, bölgeyi doğrudan kendine bağlamak için İsfahan'dan bizzat Kuzey Suriye'ye sefere çıktığında Yağisiyân da yanındaydı. Ramazan 479'da (Aralık 1086) önce Halep'i, ardından Antakya'yı teslim alan Melikşah, Yağisiyân'ı buraya vali tayin etti (İbnü'l-Adîm, II, 101; *Urfa!l Mateos Vekayinâmesi*, s. 172). Yağisiyân daha sonra Fâtîmîler'e karşı düzenlenen harekâta katıldı. 482'de (1089) Filistin ve Suriye'yi geri almak için harekete geçen Fâtîmîler Sur, Sayda, Beyrut, Akkâ gibi kıyı şehirlerini zaptederek Dimaşk'a başarısız bir kuşatma girişiminde bulundular. Sultan Melikşah'ın emriyle Halep Valisi Aksungur ve Urfa Valisi Bozan'ın yanı sıra Yağisiyân da kuvvetleriyle Tutuş'un emrine girdi ve onunla beraber Suriye harekâtına iştirak etti. Ancak Humus ve Arkâ Kalesi'nin fethinin ardından Trablusşam kuşatması esnasında Tutuş ile Selçuklu kumandanları arasında anlaşmazlık çıkınca Fâtîmîler'e karşı bu mücadele sürdürülemedi (484/1091).

Sultan Melikşah'ın ölümünden sonra kardeşi Tutuş sultanlığını ilân edince Halep Valisi Aksungur ve Urfa Valisi Bozan'la birlikte Antakya Valisi Yağisiyân da ona itaat edip adına hutbe okuttu ve saltanat mücadelesinde onun yanında yer aldı. Fakat Aksungur ve Bozan, Tutuş'tan ayrılarak diğer taht iddialcısı, Melikşah'ın oğlu Berkyaruk'un hizmetine girdiğinden Berkyaruk'a karşı saltanat mücadelesinde gücü azalan Tutuş asker toplamak amacıyla önce Diyarbekir bölgesine, ardından Yağisiyân'la birlikte Antakya'ya gitti; şehirde bir süre kaldıktan sonra Dimaşk'a döndü (486/1093). Tutuş, Halep ve Urfa'da Berkyaruk adına hutbe okutan Aksungur ile Bozan'ı cezalandırmak için Dimaşk'tan hareket edip Hama yakınlarına geldiğinde Yağisiyân da askerleriyle kendisine katıldı. Tutuş burada bir süre kalarak oğlu Ridvan'ı Yağisiyân'ın kızı Çiçek Hatun ile evlendirdi (İbnü'l-Adîm, II, 110). Aksungur ile Bozan'ın bertaraf edilmesinin ardından Halep, Urfa ve el-Cezîre'de hâkimiyet kuran Tutuş, Kuzey Suriye'deki kale ve şehirleri emirlerine iktâ ederken Maarretünnûmân ve Lazkiye'yi Yağisiyân'a verdi (487/1094). Tutuş daha sonra Hemedan'ı egemenliğine aldığı sırada burada Vezir Nizâmülmülk'ün oğlu Fahrülmülk ile karşılaştı. Onu Berkyaruk taraftarı olduğu için öldürmek istediye de Yağisiyân'ın ricası üzerine bundan vazgeçti. Ayrıca Yağisiyân halkın Nizâmülmülk ailesine duyduğu sevgiyi hatırlatarak saltanat mücadelesinde faydalı olabileceği düşüncesiyle onun vezirliğe getirilmesini tavsiye etti, Tutuş da Fahrülmülk'ü vezir yaptı (İbnü'l-Esîr, X, 198).

Tutuş ile Berkyaruk arasında 18 Safer 488 (27 Şubat 1095) tarihinde Rey civarında yapılan savaşta Yağisiyân başlangıçta yine Tutuş'un yanında yer aldı. Fakat bu sırada Berkyaruk'un ordusunda Sultan Melikşah'ın özel sancağı çekilince Tutuş'un safında bulunan birçok emir Berkyaruk'un tarafına geçti. Bunun üzerine Yağisiyân savaşa girmekten vazgeçti (*Urfa!l Mateos Vekayinâmesi*, s. 183). Tutuş mücadeleye devam ettiyse de neticede Berkyaruk'a yenilerek hayatını kaybetti. Bunu takiben Suriye Selçuklu Devleti ikiye ayrıldı. Tutuş'un bir oğlu Ridvan Halep'te, diğer oğlu Dukkak Dimaşk'ta hüküm sürmeye başladı. Yağisiyân ve Abakoğlu Yûsuf, askerleriyle birlikte Antakya'dan Halep'e gelerek Ridvan'ın hizmetine girdiler. Antakya, Halep Meliki Ridvan'a bağlanırken Yağisiyân, Haçlılar'ın gelişine kadar vali olarak onun adına şehri yönetmeye devam etti.